
(повна назва закладу освіти)

ЗАТВЕРДЖЕНО
рішенням педагогічної ради
від __.__.20__ протокол № __

**Навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 9 клас»
для закладів загальної середньої освіти
(автор Панченко С. Ю.)**

**за модельною навчальною програмою «Підприємництво і фінансова грамотність. 8–9 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(автор Панченко С. Ю.)**

Вступна частина

Пояснювальна записка

Курс «Підприємництво і фінансова грамотність» належить до другого циклу базової середньої освіти — базового предметного навчання — і є новим обов'язковим навчальним предметом. У 9 класі він розрахований на навчальне навантаження 1 год на тиждень.

Метою предмета є формування вмінь учнів / учениць інтегрувати набуті знання з математики, інформатики, економіки, права тощо для розв'язування життєвих проблем, пов'язаних з безпечним забезпеченням власного й суспільного добробуту.

Курс є пропедевтичним і формує дослідницькі компетенції, необхідні для подальшого вивчення відповідних навчальних предметів у закладах професійно-технічної освіти та вищих навчальних закладах.

Зміст навчального предмету «Підприємництво і фінансова грамотність» відповідає віковим, загальнонавчальним і психологічним особливостям учнів / учениць. Зміст навчальних занять, методи роботи сприятимуть формуванню в учнів / учениць ініціативності, спроможності використовувати можливості та реалізовувати ідеї; умінь створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатності до активної участі в житті суспільства; навичок керування власним життям і кар'єрою; умінь розв'язувати проблеми; готовності брати відповідальність за прийняті рішення; здатності працювати в команді для планування й реалізації проєктів, які мають суспільну або фінансову цінність тощо.

Головною ідеєю інтегрованого курсу в 9 класі є виховання й розвиток в учнів / учениць інтересу до пізнання та самостійного вивчення засад у сфері фінансів під керівництвом учителя / учительки, а не надання їм готових знань. Ця ідея реалізується на основі запровадження в навчання дослідницьких методів та систематичного вирішування різноманітних наукових та навчально-життєвих проблем. У ході цієї діяльності учні / учениці опановують відповідні знання та вміння, що в майбутньому надасть їм змогу «крокувати із часом».

Завдання предмета в 9 класі — навчити учнів / учениць досліджувати фінансову галузь, формувати знання:

- у які проєкти вигідно вкладати гроші;
- де і як можна позичити кошти на вигідних умовах;
- як стати приватним підприємцем та створити прибуткове власне підприємство тощо.

Головним очікуваним результатом курсу є:

- сформованість дослідницької й навчальної компетенцій — важливих складників ключових компетентностей у галузі фінансів та підприємництва;
- розвиток критичного мислення;
- розвиток медіаграмотності;

- набуття навичок роботи з інформацією про фінанси.

Слід відмітити, що підприємництво і фінансова грамотність, відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти (ДС), входить у розрізі компетентності «Підприємливість та фінансова грамотність» до компетентнісного потенціалу всіх освітніх галузей: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізичної культури (додатки 1, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21 до ДС), тобто знаходить відображення в кожній освітній галузі. Хоча відповідно до Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти навчальний предмет «Підприємництво і фінансова грамотність» належить до соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, однак він передбачає міжпредметні зв'язки в межах усіх освітніх галузей.

Вивчення предмету «Підприємництво і фінансова грамотність» реалізує компетентнісний, дослідницький, діяльнісний, проблемно-ситуативний, особистісно орієнтований, рефлексивний та інші підходи до навчання і сприяє формуванню всіх ключових компетентностей, визначених ДС.

Послідовність вивчення предмету «Підприємництво і фінансова грамотність» в 9 класі

Курс «Підприємництво і фінансова грамотність» у 9 класі складається з трьох розділів:

Розділ 1. Небанківські фінансові установи.

Розділ 2. Підприємництво.

Розділ 3. Захист від ризиків і шахрайських дій.

Розділ 1 «Небанківські фінансові установи» присвячений поглибленню й розширенню знань учнів та учениць про інші, крім банківських, установи, що надають фінансові послуги. Окреслюються поняття «страховик», «страхувальник», «страховий ризик», «страховий випадок», «страхова сума», «страхова виплата», «франшиза», «ломбард», «кредитна спілка», «фінансова компанія», «фінансовий лізинг», «лізингодавець», «лізингоодержувач». *Практичне спрямування розділу* — сформулювати в учнів / учениць уміння визначати на підставі фінансового аналізу найвигідніший варіант вибору страхової компанії і виду страхування залежно від страхових ризиків; обчислювати розмір страхової виплати після настання страхового випадку відповідно до умов укладеного договору; навчитися відрізняти фінансові компанії від ломбардів і кредитних спілок; грамотно обирати лізингодавця та вигідно використовувати фінансовий лізинг.

Розділ 2 «Підприємництво» присвячений поглибленню й систематизації знань, отриманих під час опрацювання матеріалу попередніх розділів і передбачає формування знань учнів / учениць про підприємництво в Україні, форми зайнятості, визначення винагороди за працю. Окреслюються поняття «підприємництво», «зайнятість населення», «роботодавець», «працівник», «мінімальна заробітна плата». *Практичне спрямування розділу* — сформулювати в учнів / учениць розуміння, як нараховується заробітна плата, які утримання здійснюються з неї, яку суму отримає працівник; розрізняти, які внески сплачуються за рахунок роботодавця, а які — за рахунок найманого працівника; усвідомлювати, як

стати приватним підприємцем; як грамотно скласти бізнес-план; які чинники впливають на ефективність функціонування підприємства, зокрема, як урахувати у його діяльності питання, пов'язані з енергоефективністю та енергозбереженням.

Розділ 3 «Захист від ризиків і шахрайських дій» завершує вивчення курсу. У цьому розділі окреслюються поняття «ризик», «фінансове шахрайство», «скімінг», «фармінг», «фішинг», «вішинг», «фінансові піраміди», «права споживача фінансових послуг», «обов'язки споживача фінансових послуг». *Практичне спрямування розділу* — сформувати в учнів / учениць уміння визначати, які ризики можуть виникнути в підприємця і як ними керувати; як оцінювати ймовірність виникнення ризиків і їх вплив на підприємницьку діяльність; які види шахрайства існують у фінансовій сфері та як уникати шахрайських схем; як розпізнати фінансову піраміду; як захистити права споживача фінансових послуг.

Організація освітнього процесу

Курс «Підприємництво і фінансова грамотність» в основній школі має чітко визначену *практичну спрямованість*, яка реалізується під час організації пошуку необхідної інформації, проведення експериментів, виконання практичних робіт і вправ, моделювання, розв'язування ситуативних, проблемних, аналітичних завдань та проведення досліджень, у ході роботи, зокрема самотійної, з науково-популярною літературою, нормативними документами, інтернет-ресурсами тощо. Зазначена діяльність спрямована на розвиток умінь і навичок роботи учнів / учениць із джерелами інформації, а також передбачає виконання поставлених соціально-економічних завдань, здійснення порівняльного аналізу, проведення мінідосліджень, дискусій, експертиз, круглих столів, ділових і рольових ігор, підготовку презентацій і виступів, виконання творчих робіт, індивідуальних і колективних проєктів, написання есе, повідомлень тощо. Мета проведення цих робіт може бути різною — мотиваційною, корегувальною, контролюючою тощо. Рекомендується застосовувати при цьому доцільні для певних видів діяльності форми роботи учнів / учениць — індивідуальну, парну, групову, фронтальну.

Практичні роботи проводяться на уроку та вдома. Рішення щодо оцінювання робіт (усіх чи вибірково) приймає вчитель.

Ефективному засвоєнню або закріпленню навчального матеріалу сприятимуть також дидактичні та сюжетно-рольові ігри.

Запропонована тематика досліджень, проєктів може бути змінена вчителем у межах вивчення відповідної теми з урахуванням матеріально-технічного забезпечення, наявності власних цікавих дидактичних розробок, рівня підготовленості класу, інтересів дітей тощо. Результати дослідження учнів та учениць учитель оцінює під час презентацій.

Слід зазначити, що дослідницький метод як один із провідних способів організації пошукової діяльності учнів та учениць у навчальній роботі сприяє набуттю ними вмінь і навичок самотійної роботи. Цей метод використовується під час проведення спостережень, обчислень, експериментів, складання графіків, діаграм, схем, звітів із проведених досліджень, роботи з різними джерелами інформації, виконання творчих завдань.

Запропоновані підходи сприятимуть формуванню в учнів / учениць не лише компетентностей у галузі фінансів, а й інших ключових компетентностей, визначених ДС.

Не передбачається строгий розподіл годин за розділами й темами. Учитель може на власний розсуд здійснити цей розподіл з урахуванням здібностей і навчальних можливостей учнів / учениць, доцільності проведення уроків систематизації та узагальнення, особливостей реалізації проєктної діяльності тощо.

Значний вплив на результативність навчального процесу мають освітні технології: проблемного, особистісно орієнтованого характеру, перевернутого навчання, критичного мислення тощо.

Організація освітнього процесу передбачає:

- зв'язок навчання із життям;
- підвищення мотивації учнів / учениць до навчання;
- реалізацію діяльнісного та компетентнісного підходів до навчання;
- розвиток самостійності й активності учнів / учениць;
- розвиток умінь адаптуватися до умов реального навколишнього світу;
- умінь спілкуватися, співпрацювати з однокласниками / однокласницями в процесі різних видів діяльності.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
1 2	Повторення матеріалу, вивченого у 8 класі	2				
Розділ І. Небанківські фінансові установи		10				
3	Страхування Сутність страхування. Види страхування. Учасники процесу страхування. Як працює страхування. Страховий договір	1	Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя / учительки, слухання та аналіз учнями /	Діє відповідально [СЗО 1.1]	Демонструє відповідальне ставлення до безпеки, здоров'я, добробуту власного	Аналізує, використовує нормативно-правові документи щодо безпеки, здоров'я та

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
4	Практична робота № 1 «Вигідний вибір страхової компанії та виду страхування залежно від страхових ризиків, обчислення розміру страхової виплати після настання страхового випадку відповідно до умов укладеного договору»	1	ученицями висловлювань інших учнів / учениць. Колективне розв’язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем / учителькою та/або учнями / ученицями) Ділова гра. Рольова гра. Робота в парах. Практична робота. Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи	Розпізнає небезпечні ситуації [СЗО 2.1] Вчиться вчитися [СЗО 4.1]	та інших осіб [9 СЗО 1.1.1]	добробуту, робить висновки, обґрунтовує відповідальність за порушення визначених у цих документах норм [9 СЗО 1.1.1-4]
5	Ломбарди Що таке ломбарди. Як працює ломбард. Переваги й недоліки кредитної угоди з ломбардом	1			Оцінює рівень ризиків у ситуації і місці, що загрожують особистій безпеці відповідно до власного соціального рівня розвитку [9 СЗО 2.1.1]	Оцінює ймовірність ризику виникнення небезпечної ситуації внаслідок власної діяльності [9 СЗО 2.1.1-2]
6	Кредитні спілки Що таке кредитна спілка. Як працюють кредитні спілки. Вибір кредитної спілки	1				
7	Фінансові компанії Що таке фінансові компанії, навіщо вони потрібні. Основні послуги, які надають фінансові компанії. Фінтех-компанії. Мікрофінансові компанії	2				
8						
9	Лізингові компанії Сутність лізингу. Як працює лізинг. Учасники лізингової угоди. Види лізингу. Переваги й недоліки лізингу	2				
10						
11	Систематизація знань та підготовка до підсумкової роботи	1				
12	Підсумкова робота № 1 «Небанківські фінансові установи»	1				

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				Знаходить і перевіряє інформацію [СЗО 4.2]	Критично оцінює інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах, у тому числі цифрових [9 СЗО 4.2.1]	забезпечення поступу в навчанні [9 СЗО 4.1.1-1] Активно шукає, порівнює і зіставляє різні джерела інформації, які допомагають зменшити ризики під час прийняття рішень щодо власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.2.1-1]
				Діє ефективно та самостійно [СЗО 4.3]	Діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні цілей для реалізації своїх потреб, бажань та інтересів у законний спосіб [9 СЗО 4.3.1]	Розробляє план власних дій, визначає мотивацію, фіксує результати, адекватно оцінює свої сили, формує корисні звички через систематичність повторення [9 СЗО 4.3.1-2]
				Спілкується конструктивно [СЗО 4.4]	Корегує власну комунікативну поведінку для	Сприймає конструктивні пропозиції

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				Виявляє культуру споживання [СЗО 4.5]	забезпечення конструктивної взаємодії та збереження здоров'я, безпеки та добробуту [9 СЗО 4.4.1] Усвідомлює обмеженість власних потреб фізіологічними, соціальними, моральними і духовними чинниками, критично оцінюючи надмірність потреб [9 СЗО 4.5.1]	(критику) як нові можливості і стимули до вдосконалення [9 СЗО 4.4.1-3] Ощадно використовує ресурси, зважаючи на можливість повторного використання, ремонту і переробки [9 СЗО 4.5.1-1]
				Планує майбутнє [СЗО 4.6]	Критично оцінює свої вміння і компетентності, виявляє наполегливість у досягненні мети [9 СЗО 4.6.1]	Планує витрати родини (свої) для підтримання здоров'я, безпеки і добробуту [9 СЗО 4.6.1-2]
				Співпрацює для досягнення результату	Співпрацює з іншими особами для здобуття	Переконливо презентує свої (спільні) ідеї іншим

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				діяльності [СЗО 4.7]	підтримки, досягнення результату діяльності, спрямованої на збереження безпеки, здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.7.1]	особам у різний спосіб, зокрема з використанням цифрових засобів [9 СЗО 4.7.1-3]
				Поводиться етично [СЗО 4.8]	Дотримується норм етики та моралі під час прийняття рішень щодо безпеки, здоров'я та добробуту [9 СЗО 4.8.1]	Дотримується правил міжособистісного спілкування, поважаючи право співрозмовника на особистий простір [9 СЗО 4.8.1-2]
				Планує, запроваджує і оцінює фінансові рішення [СЗО 4.9]	Аналізує і застосовує прості економічні концепції [9 СЗО 4.9.1]	Пояснює прості економічні концепції (попит і пропозиція, ринкова ціна, торгівля, форми власності, страхування, пенсія, податки, курс валюти тощо) [9 СЗО 4.9.1-1]

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
					Аналізує інформацію для подолання викликів життя, пов'язаних з використанням фінансово-економічних ресурсів для добробуту [9 СЗО 4.9.2]	Свідомо обирає послідовність дій щодо реалізації фінансових цілей [9 СЗО 4.9.2-1] Володіє інструментами планування та контролю доходів і витрат [9 СЗО 4.9.2-2] Розуміє наслідки запозичень і заборгованості для досягнення фінансових цілей [9 СЗО 4.9.2-3] Обґрунтовує індикатори для оцінки фінансового здоров'я [9 СЗО 4.9.2-6]

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
Розділ II. Підприємництво		11				
13	Аналіз підсумкової роботи № 1 Підприємництво в Україні Що таке підприємництво. Суб'єкти й види підприємництва.	2	Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць). Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями (ученицями). Ділова гра. Рольова гра. Робота в парах. Практичні роботи. Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи	Діє відповідально [СЗО 1.1]	Демонструє відповідальне ставлення до безпеки, здоров'я, добробуту власного та інших осіб [9 СЗО 1.1.1]	Аналізує, використовує нормативно-правові документи щодо безпеки, здоров'я та добробуту, робить висновки, обґрунтовує відповідальність за порушення визначених у цих документах норм [9 СЗО 1.1.1-4]
14	Організаційні форми підприємництва					
15	Захист індивідуальних і групових навчальних проєктів.	1				
16	Узагальнення та систематизація матеріалу за I семестр	1				
17	Здійснення підприємницької діяльності Бізнес-ідея. Бізнес-план. Державна реєстрація підприємництва в Україні. Права і відповідальність підприємця. Припинення підприємницької діяльності.	1		Розпізнає небезпечні ситуації [СЗО 2.1]	Оцінює рівень ризиків у ситуації і місці, що загрожують особистій безпеці відповідно до власного соціального рівня розвитку [9 СЗО 2.1.1]	Оцінює ймовірність ризику виникнення небезпечної ситуації внаслідок власної діяльності [9 СЗО 2.1.1-2]
18	Практична робота № 2 «Генерування бізнес-ідеї та складання бізнес-плану для майбутнього власного підприємства»	1				
19	Зайнятість населення Що таке зайнятість населення. Форми зайнятості. Винагорода за працю. Побудова кар'єри.	1				
20	Практична робота № 3 «Обчислення суми посадового	1				
				Вчиться вчитися [СЗО 4.1]	Удосконалює (розвиває) власні розумові, емоційні,	Визначає пріоритети в різних сферах власної

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
	окладу для певного тарифного розряду. Знаходження суми заробітної плати з урахуванням усіх податків і зборів»				соціальні вміння для побудови власної освітньої траєкторії без шкоди для власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.1.1]	навчальної діяльності, раціонально розподіляючи власні інтелектуальні, фізичні, емоційні та інші ресурси для забезпечення поступу в навчанні [9 СЗО 4.1.1-1]
21	Інвестиції Що таке інвестиції, навіщо вони потрібні. Активне і пасивне інвестування. Види інвестицій. Інвестиції в криптовалюту	3		Знаходить і перевіряє інформацію [СЗО 4.2]	Критично оцінює інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах, у тому числі цифрових [9 СЗО 4.2.1]	Активно шукає, порівнює і зіставляє різні джерела інформації, які допомагають зменшити ризики під час прийняття рішень щодо власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.2.1-1]
22						
23						
				Діє ефективно та самостійно [СЗО 4.3]	Діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні цілей для реалізації своїх потреб, бажань	Розробляє план власних дій, визначає мотивацію, фіксує результати, адекватно оцінює свої сили, формує

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				Спілкується конструктивно [СЗО 4.4] Виявляє культуру споживання [СЗО 4.5] Планує майбутнє [СЗО 4.6]	та інтересів у законний спосіб [9 СЗО 4.3.1] Корегує власну комунікативну поведінку для забезпечення конструктивної взаємодії та збереження здоров'я, безпеки та добробуту [9 СЗО 4.4.1] Усвідомлює обмеженість власних потреб фізіологічними, соціальними, моральними і духовними чинниками, критично оцінюючи надмірність потреб [9 СЗО 4.5.1] Критично оцінює свої вміння	корисні звички через систематичність повторення [9 СЗО 4.3.1-2] Сприймає конструктивні пропозиції (критику) як нові можливості і стимули до вдосконалення [9 СЗО 4.4.1-3] Ощадно використовує ресурси, зважаючи на можливість повторного використання, ремонту і переробки [9 СЗО 4.5.1-1] Планує витрати родини (свої) для

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				Співпрацює для досягнення результату діяльності [СЗО 4.7]	і компетентності, виявляє наполегливість у досягненні мети [9 СЗО 4.6.1] Співпрацює з іншими особами для здобуття підтримки, досягнення результату діяльності, спрямованої на збереження безпеки, здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.7.1]	підтримання здоров'я, безпеки і добробуту [9 СЗО 4.6.1-2] Переконливо презентує свої (спільні) ідеї іншим особам у різний спосіб, зокрема з використанням цифрових засобів [9 СЗО 4.7.1-3]
				Поводиться етично [СЗО 4.8]	Дотримується норм етики та моралі під час прийняття рішень щодо безпеки, здоров'я та добробуту [9 СЗО 4.8.1]	Дотримується правил міжособистісного спілкування, поважаючи право співрозмовника на особистий простір [9 СЗО 4.8.1-2]
				Планує, запроваджує і оцінює фінансові	Аналізує і застосовує прості економічні	Пояснює прості економічні концепції (попит і

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				рішення [СЗО 4.9]	концепції [9 СЗО 4.9.1] Аналізує інформацію для подолання викликів життя, пов'язаних з використанням фінансово-економічних ресурсів для добробуту [9 СЗО 4.9.2]	пропозиція, ринкова ціна, торгівля, форми власності, страхування, пенсія, податки, курс валюти тощо) [9 СЗО 4.9.1-1] Свідомо обирає послідовність дій щодо реалізації фінансових цілей [9 СЗО 4.9.2-1] Володіє інструментами планування та контролю доходів і витрат [9 СЗО 4.9.2-2] Розуміє наслідки запозичень і заборгованості для досягнення фінансових цілей [9 СЗО 4.9.2-3] Обґрунтовує індикатори для оцінки фінансового здоров'я [9 СЗО 4.9.2-6]

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
Розділ III. Захист від ризиків і шахрайських дій		8				
24	Ризики та захист від них	2	Фронтальна форма навчання: слухання пояснень учителя (учительки), слухання та аналіз учнями (ученицями) висловлювань інших учнів (учениць). Колективне розв’язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учителькою) та/або учнями (ученицями). Ділова гра. Рольова гра. Робота в парах. Індивідуальна робота: самостійна робота з підручником, пошук інформації в інтернеті, виконання домашньої роботи	Діє відповідально [СЗО 1.1]	Демонструє відповідальне ставлення до безпеки, здоров’я, добробуту власного та інших осіб [9 СЗО 1.1.1]	Аналізує, використовує нормативно-правові документи щодо безпеки, здоров’я та добробуту, робить висновки, обґрунтовує відповідальність за порушення визначених у цих документах норм [9 СЗО 1.1.1-4]
25	Ризики та причини їх виникнення. Види фінансових ризиків. Методи управління ризиками					
26	Розв’язування задач, парна та групова робота	1				
27	Шахрайські дії у фінансовій сфері	2				
28	Фінансове шахрайство. Фінансові піраміди. Схеми фінансового шахрайства. Шахрайство у сфері криптовалют. Боротьба з фінансовим шахрайством					
29	Захист прав споживачів фінансових послуг	1		Розпізнає небезпечні ситуації [СЗО 2.1]	Оцінює рівень ризиків у ситуації і місці, що загрожують особистій безпеці відповідно до власного соціального рівня розвитку [9 СЗО 2.1.1]	Оцінює ймовірність ризику виникнення небезпечної ситуації внаслідок власної діяльності [9 СЗО 2.1.1-2]
30	Права споживачів фінансових послуг. Захист прав споживачів фінансових послуг	1				
31	Систематизація знань та підготовка до підсумкової роботи	1		Вчиться вчитися [СЗО 4.1]	Удосконалює (розвиває) власні розумові, емоційні, соціальні вміння	Визначає пріоритети в різних сферах власної навчальної
	Підсумкова робота № 2 «Підприємництво. Захист від ризиків і шахрайських дій»	1				

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				Знаходить і перевіряє інформацію [СЗО 4.2]	для побудови власної освітньої траєкторії без шкоди для власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.1.1] Критично оцінює інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах, у тому числі цифрових [9 СЗО 4.2.1]	діяльності, раціонально розподіляючи власні інтелектуальні, фізичні, емоційні та інші ресурси для забезпечення поступу в навчанні [9 СЗО 4.1.1-1] Активно шукає, порівнює і зіставляє різні джерела інформації, які допомагають зменшити ризики під час прийняття рішень щодо власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.2.1-1]
				Діє ефективно та самостійно [СЗО 4.3]	Діє ефективно та самостійно, виявляючи наполегливість у досягненні цілей для реалізації своїх потреб, бажань та інтересів	Розробляє план власних дій, визначає мотивацію, фіксує результати, адекватно оцінює свої сили, формує корисні звички

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				Спілкується конструктивно [СЗО 4.4] Виявляє культуру споживання [СЗО 4.5] Планує майбутнє [СЗО 4.6]	у законний спосіб [9 СЗО 4.3.1] Корегує власну комунікативну поведінку для забезпечення конструктивної взаємодії та збереження здоров'я, безпеки та добробуту [9 СЗО 4.4.1] Усвідомлює обмеженість власних потреб фізіологічними, соціальними, моральними і духовними чинниками, критично оцінюючи надмірність потреб [9 СЗО 4.5.1] Критично оцінює свої вміння і компетентності,	через систематичність повторення [9 СЗО 4.3.1-2] Сприймає конструктивні пропозиції (критику) як нові можливості і стимули до вдосконалення [9 СЗО 4.4.1-3] Ощадно використовує ресурси, зважаючи на можливість повторного використання, ремонту і переробки [9 СЗО 4.5.1-1] Планує витрати родини (свої) для підтримання

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				Співпрацює для досягнення результату діяльності [СЗО 4.7] Поводиться етично [СЗО 4.8] Планує, запроваджує і оцінює фінансові рішення	виявляє наполегливість у досягненні мети [9 СЗО 4.6.1] Співпрацює з іншими особами для здобуття підтримки, досягнення результату діяльності, спрямованої на збереження безпеки, здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.7.1] Дотримується норм етики та моралі під час прийняття рішень щодо безпеки, здоров'я та добробуту [9 СЗО 4.8.1] Аналізує і застосовує прості економічні концепції	здоров'я, безпеки і добробуту [9 СЗО 4.6.1-2] Переконливо презентує свої (спільні) ідеї іншим особам у різний спосіб, зокрема з використанням цифрових засобів [9 СЗО 4.7.1-3] Дотримується правил міжособистісного спілкування, поважаючи право співрозмовника на особистий простір [9 СЗО 4.8.1-2] Пояснює прості економічні концепції (попит і пропозиція,

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				[СЗО 4.9]	[9 СЗО 4.9.1] Аналізує інформацію для подолання викликів життя, пов'язаних з використанням фінансово-економічних ресурсів для добробуту [9 СЗО 4.9.2]	ринкова ціна, торгівля, форми власності, страхування, пенсія, податки, курс валюти тощо) [9 СЗО 4.9.1-1] Свідомо обирає послідовність дій щодо реалізації фінансових цілей [9 СЗО 4.9.2-1] Володіє інструментами планування та контролю доходів і витрат [9 СЗО 4.9.2-2] Розуміє наслідки запозичень і заборгованості для досягнення фінансових цілей [9 СЗО 4.9.2-3] Пояснює законодавче підґрунтя економічних

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
						процесів (свої права та обов'язки, захист прав споживачів тощо) [9 СЗО 4.9.2-5] Обґрунтовує індикатори для оцінки фінансового здоров'я [9 СЗО 4.9.2-6]
Узагальнення та систематизація матеріалу курсу «Підприємництво і фінансова грамотність»		4				
32	Аналіз підсумкової роботи № 2. Узагальнення та систематизація матеріалу курсу «Підприємництво і фінансова грамотність». Застосування набутих знань і вмінь для вирішення життєвих ситуацій.	1	Колективне розв'язування проблемних ситуацій, запропонованих учителем (учительською) та/або учнями (ученицями). Ділова гра. Рольова гра. Робота в парах. Робота над індивідуальними і груповими навчальними проєктами	Діє відповідально [СЗО 1.1]	Демонструє відповідальне ставлення до безпеки, здоров'я, добробуту власного та інших осіб [9 СЗО 1.1.1]	Аналізує, використовує нормативно-правові документи щодо безпеки, здоров'я та добробуту, робить висновки, обґрунтовує відповідальність за порушення визначених у цих документах норм [9 СЗО 1.1.1-4]
33	Узагальнення та систематизація матеріалу курсу «Підприємництво і фінансова грамотність». Застосування набутих знань і вмінь для вирішення життєвих ситуацій.	1				
34	Захист індивідуальних і групових навчальних проєктів	1				
35	Підсумковий урок	1		Розпізнає небезпечні ситуації	Оцінює рівень ризиків у ситуації	Оцінює ймовірність ризику виникнення

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				[СЗО 2.1]	і місці, що загрожують особистій безпеці відповідно до власного соціального рівня розвитку [9 СЗО 2.1.1]	небезпечної ситуації внаслідок власної діяльності [9 СЗО 2.1.1-2]
				Вчиться вчитися [СЗО 4.1]	Вдосконалює (розвиває) власні розумові, емоційні, соціальні вміння для побудови власної освітньої траєкторії без шкоди для власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.1.1]	Визначає пріоритети в різних сферах власної навчальної діяльності, раціонально розподіляючи власні інтелектуальні, фізичні, емоційні та інші ресурси для забезпечення поступу в навчанні [9 СЗО 4.1.1-1]
				Знаходить і перевіряє інформацію [СЗО 4.2]	Критично оцінює інформацію щодо здоров'я, безпеки та добробуту, здобуту в різних джерелах, у тому числі цифрових	Активно шукає, порівнює і зіставляє різні джерела інформації, які допомагають зменшити ризики під час прийняття

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				Діє ефективно та самотійно [СЗО 4.3]	[9 СЗО 4.2.1] Діє ефективно та самотійно, виявляючи наполегливість у досягненні цілей для реалізації своїх потреб, бажань та інтересів у законний спосіб [9 СЗО 4.3.1]	рішень щодо власного здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.2.1-1] Розробляє план власних дій, визначає мотивацію, фіксує результати, адекватно оцінює свої сили, формує корисні звички через систематичність повторення [9 СЗО 4.3.1-2]
				Спілкується конструктивно [СЗО 4.4]	Корегує власну комунікативну поведінку для забезпечення конструктивної взаємодії та збереження здоров'я, безпеки та добробуту [9 СЗО 4.4.1]	Сприймає конструктивні пропозиції (критику) як нові можливості і стимули до вдосконалення [9 СЗО 4.4.1-3]
				Виявляє культуру споживання	Усвідомлює обмеженість	Ощадно використовує

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				[СЗО 4.5]	власних потреб фізіологічними, соціальними, моральними і духовними чинниками, критично оцінюючи надмірність потреб [9 СЗО 4.5.1]	ресурси, зважаючи на можливість повторного використання, ремонту і переробки [9 СЗО 4.5.1-1]
				Планує майбутнє [СЗО 4.6]	Критично оцінює свої вміння і компетентності, виявляє наполегливість у досягненні мети [9 СЗО 4.6.1]	Планує витрати родини (свої) для підтримання здоров'я, безпеки і добробуту [9 СЗО 4.6.1-2]
				Співпрацює для досягнення результату діяльності [СЗО 4.7]	Співпрацює з іншими особами для здобуття підтримки, досягнення результату діяльності, спрямованої на збереження безпеки, здоров'я і добробуту [9 СЗО 4.7.1]	Переконливо презентує свої (спільні) ідеї іншим особам у різний спосіб, зокрема з використанням цифрових засобів [9 СЗО 4.7.1-3]

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
				Поводиться етично [СЗО 4.8]	Дотримується норм етики та моралі під час прийняття рішень щодо безпеки, здоров'я та добробуту [9 СЗО 4.8.1]	Дотримується правил міжособистісного спілкування, поважаючи право співрозмовника на особистий простір [9 СЗО 4.8.1-2]
				Планує, запроваджує і оцінює фінансові рішення [СЗО 4.9]	Аналізує і застосовує прості економічні концепції [9 СЗО 4.9.1]	Пояснює прості економічні концепції (попит і пропозиція, ринкова ціна, торгівля, форми власності, страхування, пенсія, податки, курс валюти тощо) [9 СЗО 4.9.1-1]
					Аналізує інформацію для подолання викликів життя, пов'язаних з використанням фінансово-економічних ресурсів для добробуту	Свідомо обирає послідовність дій щодо реалізації фінансових цілей [9 СЗО 4.9.2-1] Володіє інструментами планування та контролю доходів

№ уроку	Тема уроку	К-сть годин	Види навчальної діяльності	Очікувані результати навчання за ДСБСО і МНП		
				Загальні результати	Конкретні результати	Орієнтири для оцінювання
					[9 СЗО 4.9.2]	і витрат [9 СЗО 4.9.2-2] Розуміє наслідки запозичень і заборгованості для досягнення фінансових цілей [9 СЗО 4.9.2-3] Пояснює законодавче підґрунтя економічних процесів (свої права та обов'язки, захист прав споживачів тощо) [9 СЗО 4.9.2-5] Обґрунтовує індикатори для оцінки фінансового здоров'я [9 СЗО 4.9.2-6]

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

Оцінювання результатів навчання

Оцінювання результатів навчання з курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» має бути орієнтовано на вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів / учениць, зазначених у Державному стандарті базової середньої освіти та спрямовано на перевірку сформованості ключових компетентностей та досягнення обов'язкових результатів навчання, які передбачають, що учень / учениця:

- взаємодіє з іншими особами в усній формі, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, зокрема в текстах нормативно-правових актів, договорів, угод тощо, та використовує інформацію для збагачення власного досвіду і визначення вигідних умов;
- висловлює власні думки, почуття, ставлення та ідеї, взаємодіє з іншими особами у письмовій формі; у разі потреби взаємодіє з іншими особами в цифровому просторі, дотримуючись норм літературної мови;
- досліджує проблемні ситуації та виокремлює проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних та інших методів;
- моделює процеси і ситуації, розробляє стратегії, плани дій для розв'язання проблем;
- критично оцінює процес і результат розв'язання проблем;
- розвиває мислення для пізнання і перетворення дійсності, володіє науковою термінологією;
- пізнає сфери фінансів засобами наукового дослідження;
- опрацьовує, систематизує та представляє інформацію економічного змісту;
- усвідомлює закономірності, що відбуваються в економічній сфері, відповідально поводить для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- розвиває власне наукове мислення, набуває досвіду розв'язання проблем економічного змісту (індивідуально та у співпраці з іншими особами);
- знаходить, аналізує, перетворює, узагальнює, систематизує та подає дані, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем;
- усвідомлено використовує інформаційні та комунікаційні технології і цифрові інструменти для доступу до інформації, спілкування та співпраці як споживач;

- турбується про особисту безпеку, уникає факторів ризику, реагує на фактори і діяльність, що становить загрозу для власного і суспільного життя та добробуту;
- визначає альтернативи, прогнозує наслідки, приймає рішення для забезпечення безпеки й добробуту власних та інших осіб;
- виявляє підприємливість та поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту власних та інших осіб;
- мислить хронологічно, орієнтується в часі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами в економіці, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни в житті суспільства;
- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства і економіки;
- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей в економічній сфері в контексті відповідних епох;
- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;
- усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Вивчення курсу «Підприємництво і фінансова грамотність» передбачає *формувальне* та *підсумкове* оцінювання.

Для формувального оцінювання можуть бути застосовані тестові завдання для самоконтролю, наведені наприкінці кожного параграфа.

Підсумкове оцінювання може здійснюватися як у процесі навчання (поточне), так і на різних його етапах (власне підсумкове). Поточне й підсумкове оцінювання в курсі «Підприємництво і фінансова грамотність» здійснюється за групою 3 результатів навчання, що передбачені Критеріями оцінювання за освітніми галузями (додаток 2 до рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених Наказом МОН України від 02.08.2024 р. № 1093). Оцінюючи результати навчальної діяльності учнів / учениць, необхідно враховувати рівень засвоєння учнями / ученицями теоретичних знань та рівень сформованості в них практичних умінь, досвід дослідницької та творчої діяльності. Оцінювання здійснюють періодично.

Кількість і види робіт для поточного оцінювання вчитель може встановлювати самостійно. Поточне оцінювання відбувається шляхом усного опитування, тестування, проведення самостійних, практичних та творчих робіт, за результатами досліджень із застосуванням комп'ютерних програм, захисту проєктів тощо.

Підсумкове (семестрове) оцінювання радимо здійснювати за результатами виконання підсумкових робіт. Учням / ученицям заздалегідь повідомляється, скільки балів вони можуть набрати за правильне виконання кожного завдання.

Засоби навчання

Учитель здійснює вибір засобів навчання залежно від видів навчальної діяльності. Для успішного опанування учнями курсу доцільно використовувати кабінет інформатики (під час виконання практичних робіт та навчальних проєктів), кабінет з мультимедією чи мультитачем або з мультимедійним проєктором чи інтерактивною дошкою (під час вивчення нового матеріалу та виконання інтерактивних вправ). Комп'ютери мають бути приєднані до інтернету, на них має бути встановлено відповідне програмне забезпечення (Word, Excel, PowerPoint тощо). Під час розв'язування ситуативних завдань, рольових та ділових ігор доцільно використовувати заготовки різноманітних прайс-листів, договорів, статутів, інших нормативних та довідкових документів.

Міжпредметні зв'язки

Як було сказано вище, опанування навчального предмета «Підприємництво і фінансова грамотність» передбачає міжпредметні зв'язки в межах усіх освітніх галузей. Тому доцільно реалізовувати бінарні (інтегровані) уроки із залученням учителів інших навчальних предметів: математики, інформатики, мистецтва тощо. Це сприятиме формуванню в учнів / учениць глибших і точніших знань з інших навчальних предметів, навичок застосовувати для вирішення певного завдання знання і вміння з різних освітніх галузей у комплексі.